

TEMELJNO DELO O EVROPSKO-SLOVENSКИH LITERARNIH RAZMERJIH

Janko Kos: Primerjalna zgodovina slovenske literature, Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete in Partizanska knjiga 1987, 265 str.

Izredno plodni in vsestransko snujoči profesor Janko Kos je bil za knjigo, ki jo imamo pred sabo, gotovo najbolj poklican avtor, saj se kot veščak in vedec enako poglobljeno ukvarja s slovensko in evropsko (svetovno) književnostjo. V predgovoru izvemo, da je delo »nastalo na podlagi raziskovalne naloge »Slovenska literatura in Evropa 1770–1970«, ki je potekala v letih 1979–1983 in jo je prek Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete v Ljubljani finansirala Raziskovalna skupnost Slovenije.«

Knjiga je usmerjena izrazito vplivoslovno; obravnava torej vplive, ki so prihajali iz evropske (evropskih) književnosti in prehajali v slovensko. Mogoče je seveda podati pomislek o zgolj vplivnostnem vidiku, saj je po njem slovenska književnost do evropske v stalnem podrejenem položaju, kar pa najbrž ni vselej ustrezno.

Čeprav so se s posameznimi obravnavanimi odnosi, primerjavami in vplivi ukvarjali že prejšnji slovenski literarni zgodovinarji, pa je Kosova knjiga v svoji celostni zasnovi in izpeljavi prva in torej pionirska tovrstna publikacija na Slovenskem. Razdeljena je v 39 poglavij, v katerih povezuje avtor 200 let evropske in slovenske književnosti od Pohlina (1770) do ultramodernizma (1970). Slednji je Kosov izraz za avantgardo.

Naslovi poglavij so obenem njih kratki vsebinski povzetki, kar vsekakor olajšuje nazorne razglede po gradivu. Kos začenja svojo primerjalno zgodovino s Pohlinom, torej z začetki slovenske posvetne književnosti v času razsvetljenstva. Pri besedi razsvetljenstvo se lahko kar hitro zapletemo v težko razrešljiv voz: ali je to idejno-filozofski, kulturnozgodovinski, literarnozgodovinski ali (in) celo literarnostilni pojem. Sam menim, da je razsvetljenstvo le prvo in drugo, Kos pa ga usmerja tudi v tretji in četrti pomenski sklop (o dilemah okoli razsvetljenstva govori Kos podrobneje v študiji Razsvetljenstvo, Lj. 1986, Literarni leksikon 28).

Drugo vprašanje, ki je splošnejše narave, se zastavlja v glavnem prav pri vseh književnosmernih in književnostilnih raziskavah in oznakah. Na avtorje so vplivale različne prvine različnih smeri (v razsvetljenstvu npr. barok, rokoko, klasicizem, predromantika, sentimentalizem). Hitro se vidi, zlasti ob Kosovem natančnem nizanju podatkov in mnenj, da ni nikakih »čistih« stilov ali smeri, ampak da je vse književno ustvarjanje stilno (smerno) »mešano«. To dejstvo pa enako velja tako za evropsko kot slovensko književnost. Vsa čezmerna predalčkanja in razvrščanja v teoretične kalupe so dokaj neplodna in nebitvena, kaže jih jemati s pridržki in ne preveč resnobno ali pomembno, kaj šele odrešilno.

Z razsvetljenstvom se ukvarja 7 poglavij, s predromantiko eno. Glede naše predromantike Kos sploh meni, da je zanjo ustrežnejši izraz »razsvetljenski sentimentalizem«. Obravnavi Prešerna so namenjena naslednja 4 poglavja. To problematiko je Kos pretežno že obdelal v knjigi Prešeren in evropska romantika (Ljubljana 1970). Nadaljnja poglavja o literaturi 19. in tudi 20. stoletja so oblikovana tako, da jemljejo ločeno v pretres posa-

mezne književne vrste oziroma zvrsti (npr. pripovedna proza v Prešernovi dobi, vaška zgodba, roman, meščanski roman, historični roman, začetki slovenske dramatike v 19. stoletju itd.). Posamezni avtorji le izjemoma dobe »svoje« pogloblje. Od Prešerna do moderne sta posebej obravnavana le Levstik in Aškerc (s književnostjo do moderne se ukvarja 10 poglavij). Têrmin, ki ga Kos na široko uvaja za to obdobje, je postromantika. O slednji podaja tezo (str. 145), da je »postromantika edina pomembnejša literarna struja na Slovenskem med Prešernom in slovensko moderno«. Pri moderni se mudi Kos v naslednjih 6 poglavjih. Vprašljivo je seveda, kaj je pri Cankarju roman ali povest (Kos našteva Cankarjeve »romane« na str. 164), vidiki razvrščanj so pač različni (v 34. in 38. poglavju skuša Kos najti roman tudi pri C. Kosmaču).

Ekspressionizem (posvečena so mu 4 poglavja) Kos problematizira kot literarno smer, predstavlja pa ga kot obdobje in kot stil. Kosu je mogoče pritegniti v mnenju, da je Podbevšek po stilni strani najznačilnejši slovenski ekspresionist in da je njegov futurizem dejansko dvomljiv in neoprijemljiv (str. 205). Socialni realizem je téma 4 poglavij. Pri Voduškovih pesmi Pomladni veter bi morda le kazalo upoštevati vpliv ali pobudo tudi pri Shelleyevi Odi zahodnemu vetru. O povojni književnosti beremo v zadnjih treh poglavjih (lirika, pripovedna proza, dramatika). Tu Kos predstavi modernizem kot »duhovnozgodovinsko in hkrati literarnoestetsko smer v pravem pomenu besede« (str. 247). Kot spremna tokova dodaja še postsymbolizem in eksistencializem. To zadnje obdobje je obdelano res precej shematično, kar pa razloži avtor že v predgovoru (»ker je primerjalno gradivo na tej ravni še nerazvidno ali nedostopno«).

Knjiga, ki se odlikuje po znanih avtorjevih lastnostih: sistematičnosti in metodičnosti, je nedvomno pomembno delo za slovensko literarno vedo in zgodovino. Če se s posameznimi Kosovimi tezami in poimenovanji ne strinjamo, nič ne de. Upajmo, da bo spodbudila plodne debate in morebitne dopolnitve. Preglednost knjige povečuje še pridano imensko kazalo. Tiskovnih napak ni dosti, so pa (npr. na str. 142 kaže sklanjati tudi Pagliaruzzi, torej Pagliaruzija, na str. 191 pa enako: namesto Lope de Vega – Lopeja de Vege). Med vsebinskimi pa se kar trikrat pojavi *druga* svetovna vojna, ko gre vsekakor za *prvo* (str. 130, str. 150, str. 232).

Primerjalna zgodovina slovenske literature je dragocen priročnik tako za študente kot za permanentno se izobražujoče občinstvo. Žal pa bo visoka, kar enciklopedična cena (34.000 din) otežila pot knjige v roke marsikomu, ki bi mu bila koristna in potrebna.

Andrijan Lah
Ljubljana

NAROČNIKE, KI ŠE NISO PORAVNALI NAROČNINE ZA LETO 1987/88, P R O S I M O,
DA TO STORIJO ČIMPREJ!

UPAMO, DA BOSTE NAROČNINO PRAVOČASNO PORAVNALI, SICER BODO ZARADI
OPOMINJANJA NASTALI DODATNI STROŠKI, KI IZREDNO OBREMENJUJEJO
UPRAVO REVIJE.

Uredništvo in uprava